

Budapest, XI. kerület, Kelenhegyi u. 23/a

Cím: Budapest, XI. Kerület, Kelenhegyi út 23/a

Helyrajzi szám: 5447

Korábbi cím: -

Korábbi helyrajzi szám: 13225/1/b; 13225/2/b

Építész tervező: Palóczy Antal

Építtető: Szesztay László

Eredeti funkció: nyaraló

Mai funkció: többlakásos lakóépület

Engedélyezési dátum: 1913. március 3.¹

Használatba vételi engedély: 1914. április 15.²

Tervek: BFL XV.17.d.329. 5447 1-10. folio

A Gellért-hegy déli lejtőjén, a Kelenhegyi út és a Minerva utca által határolt, villákkal beépített háromszögletű területen, szabálytalan utcasonon, kertben szabadon álló épület az 5447 helyrajzi számú telken áll, címe Kelenhegyi út 23/a. Az eredetileg nyaralónak szánt villa Szesztay László megbízásából Palóczy Antal tervei szerint épült.

A négyszintes épület a Kelet-Nyugat irányú, keleti irányba lejtő telek Kelenhegyi utca felőli oldalán, kis előkert és tágas hátsó kert közt helyezkedik el, főhomlokzatával kelet felé néz. Főhomlokzata a földszinten öt, feljebb háromtengelyes, középső tengelyében a földszint és az első emelet magasságában zárterkély található, mely a második emeleten erkélyben záródik. A földszinten balról jobbra két keretelés nélküli, egyenes záródású, T osztású ablak, a zárterkély, majd egy ajtó és egy ablak követik egymást. A földszinti ablakok díszes vasráccsal, ablakossal vannak ellátva. A zárterkély trapéz alaprajzú hasábján elöl

¹ Építő Ipar 1913/10.sz. 117.o.

² BFL XV.17.d.329. 5447. 10.

háromszárnyú, felső osztású, oldalt egy-egy keskeny felső osztású ablakkal van áttörve. A homlokzat összes ablakára jellemző, a változatos ablakformák ellenére egységet teremtő megoldás a felső osztás fölötti függőleges lécezés, és hogy a nagyobb, összetettebb ablakok esetében a szélső szárnyak felső osztása valamivel lejjebb helyezkedik el. Az első emeleten bal oldalt, nyújtott, öt szárnyból álló, felső osztású, egyenes záródású, felső sarkainál ívelt, keretelés nélküli ablak, a középső tengelyében a zárterkély földszintihez hasonló, de szintén felső sarkainál kis ívben törő ablakkal ellátott megoldása, majd egy az előzőek hasonló háromszárnyú ablak követi egymást. A második emeleten a bal szélső tengelyben az első emeletihez hasonló, de felső sarkainál nagyobb ívben hajló, összetett ablak, középen két keskeny, félköríves és egy szélesebb, kosáríves lezárású, hármás ikerablak, illetve az ez előtt húzódó sematizált báboskorláttal, a bábok közt díszes vasráccsal ellátott erkély, végül a jobb tengelyben keskeny, félköríves záródású hármás ikerablak található. E szint fölött egyszerű, de hangsúlyos párkány zárja az épületet. Az alacsony harmadik emelet tengelyeiben kétoldalt egy-egy egyenes záródású, háromszárnyú, osztás nélküli, egyszerű falsávval keretelt ablak, középen hasonló, de négy ablakszárnyból álló egység található, de középen francia ablakos megoldású, s így az egész egységet kis korlát egészíti ki. A homlokzat egész felülete vakolt, mogyorószínű, csupán az erkély korlátja és a lábazati öv készült kőből. Az egyes tengelyeket elválasztó, a harmadik szintig felfutó keskeny lizénák, a zárterkély és a negyedik szint nyílászáróinak keretelése halvány sárga.

Északi homlokzata négyszintes, szabálytalan kiosztású, nyolc tengelyes. Lábazata követi a terepviszonyokat, mellette a bejárat magasságában néhány lépcsőfokkal ellátott lejtős betonjárda vezet felfelé. A földszinten a harmadik tengelytől két ablak, egy bejárat ajtó, majd az utolsó két tengelyben szint egy-egy ablak, az első emeleten a negyedik és az utolsó két tengelyben egy-egy ablak, az ötödikben egy nagy, külön-külön félköríves záródású ikerablak található. A harmadik szinten az első három és a két utolsó tengelyben található egy-egy ablak, a negyedik szinten pedig az ötödik, a hatodik és a nyolcadik tengelyben van egy-egy ablak. Az ötödik tengelyt leszámítva a homlokzat összes ablaka egyenes záródású, keretelés nélküli. Az ötödik tengelyben a díszes, faragott fa bejárat ajtót két oldalról egy-egy lizéna fogja közre. Az alsó szint ablakai ablakosárral vannak ellátva.

A hátsó, nyugati homlokzat háromszintes, öttengelyes. Első szintjén egy egyenes záródású, keretelés nélküli, T osztású, ablak, egy keretelés nélküli ajtó, egy egyenes záródású, keretelés nélküli, kétszárnyú ablak, egy keskeny, egyetlen osztatlan ablakszárnyból álló ablak, és egy, az első tengelyben találhatóval azonos megoldású ablak van. A bejárat ajtóhoz lépcső vezet

föl, melytől balra két pinceablak található. A lépcső fölött igénytelen fémszerkezetes tető található. Ez alatt jobbról egy másik lépcső vezet le az épület első felében földszintként megnevezett szintre. Az homlokzat második szintjén két ablak, egy francia ablak és még két ablak követik egymást, melyek közül a két szélső a földszint bal első ablakával megegyező, míg a három középső újabb beépítésű. A harmadik szinten négy kis méretű, keretelés nélküli ablak található egymástól a középső tengelyt átugorva, viszonylag egyenlő távolságra. A két alsó szint középső három tengelye erőteljes átalakítások nyomát viseli magán. A fal síkja itt kissé beugrik, a nyílászárók újabbak, a két szint közt két vízszintes falsáv fut, melyek inkább tűnnek egy korábbi szerkezeti elem maradványinak, mint tagozati elemnek.

A déli homlokzat négyszintes, háromtengelyes, a főhomlokzaton látható rendszerben változó kialakítású ablakok tagolják. Negyedik szintjén szabálytalan rendben különböző méretű, egyenesen záródó ablakok követik egymást.

A jelenlegi állapotot összevetve az épület eredeti terveivel számos átalakításra fény derül. Az 1913-as első, sőt az 1914-es módosított tervek is egyemeletes épületre vonatkoznak, melynek alsó szintje pince, keleti oldalán pedig manzárdos megoldású.³ Az épület tervei azonban a hivatali javítások értelmében kétemeletes házként lettek engedélyezve. Az 1913-as homlokzati tervek közül csak a keleti és a délié maradt fenn.⁴ A tervezett keleti főhomlokzaton középen mindhárom szint magasságában zárterkély fut végig. A harmadik szintet lezáró párkányzat fölött manzárdtető emelkedett, melyhez jobbról csapott nyeregtető alacsony oromzat csatlakozott. Ennek helyén ma az alacsony negyedik szint látható, mely fölött alacsony, az utcáról láthatatlan nyeregtető zárja le az épületet. A nyílászárók kiosztása a maihoz hasonló, csak a részletmegoldásokban mutatkozik eltérés, illetve a főhomlokzati bejárati ajtó került át a jobb szélső tengelyből a negyedik tengelybe. Az 1914-es tervek mind a négy homlokzatról képet adnak.⁵ A főhomlokzat zárterkélye itt már csak az első emeletig ér és kialakításra kerül a második emeleti erkély. A főhomlokzati ajtó ezen a terven is a jobb szélső tengelyben található. A manzárdtetőhöz kapcsolódó oromzati rész barokkos vonalvezetésű manzárdablakká redukálódik. Ez a megoldás ismétlődik a déli homlokzat középső tengelyében is. Az északi homlokzaton a bejárat fölött a kis erkély kapott helyet,

³ BFL XV.17.d.329. 5447. 1-5.

⁴ BFL XV.17.d.329. 5447. 1.

⁵ BFL XV.17.d.329. 5447. 4-5.

mely a ma is meglévő ikerablakok elé nyúlt. A legerőteljesebb eltérést a hátsó homlokzat mutatja. Az 1914-es terveken a hátsó kétszintes homlokzat fölött balról padlásszoba, jobbról manzárdtető látható. Két előrenyúló oldalsó tengelye közt mindkét szinten üvegezett zárterkély, veranda húzódik, melyhez balról kis lépcső vezet föl. A terveken a nyílászárókat egyszerű szalagkeretek övezik, melyek egységbe foglalják a különböző ikerablakokat. Az ablakok alatt, a mellvédeken, a párkányzaton és a tengelyek közti falsávokon különböző díszítőelemek, konzolok, kartusok kaptak helyet, melyek ha meg is valósultak, mára nyom nélkül eltűntek a leegyszerűsödött homlokzatról. A terveken a földszinti (tervezett pinceszinti) részek élesen elkülönülnek a fölsőbb szintektől: a vakolat tervezett sávozása a szint lábazati jellegét erősíti.

Az alaprajzi tervekből kiderül, hogy a lépcsőház az északi bejárati ajtóból nyílik. Középen mindegyik szinten kis közlekedő kapott helyet, melyből kelet felé a nagy, reprezentatív helyiségek (iroda, ebédlő), délre a lakószobák, nyugatra és északra pedig a kiszolgálóhelyiségek kaptak helyet. Az első és a második emelet akár külön-külön is betölthette önálló lakás szerepét, a földszint hátsó felében azonban jórészt tároló helyiségek, valamint a házmester lakása kaptak helyet. A földszint utca felőli oldalára eredetileg irodákat szántak, de ezeket már a terveken átjavították szobákká.

1934-ben sor került a padlás és a manzárd bővítésére.⁶ A korábban vendégszoba szerepet betöltő hátsó padlásszobát háromszobás egységgé bővítették. Ekkor alakították ki a nyugati homlokzat felső szintjének kis ablakait. Ezek a terveken a nyugati üvegezett veranda 14-es tervekhez képest jóval egyszerűbb formában szerepel: nagy, vízszintes, téglány alakú üveglapok határolják.

1950-ben a második emeleti lakás megosztására került sor: a szintet két közel azonos alapterületű lakássá alakították át a lépcsőház vonalában behúzott fallal.⁷ A nyugati lakás alaprajzán itt is jelölve van még a veranda.

A manzárdtető teljes átalakítására és a veranda befalazására vonatkozó terv az iratanyagban nem található.

⁶ BFL XV.17.d.329. 5447. 6.

⁷ BFL XV.17.d.329. 5447. 9.

A Kelenhegyi út a Gellért-hegy déli oldalán, a Gellérthegy városrészben, a Szent Gellért tér és a Somló utca közt húzódik.⁸ A területet a középkorban Kelen-hegynek, Pesti hegynek, a XVI. századtól az egykor itt állt török palánkvárról elnevezve Blocksbergnek hívták, déli lankáin szőlőtermelést folytattak. Itt építette fel 1851-ben Haynau a Citadellát. A század végére az erőd elvesztette katonai jellegét, s ezzel egy időben megszűnt a veszély, hogy az ide építkezőknek védelmi szempontok miatt katonai utasításra esetlegesen le kelljen bontaniuk épületeiket és ki kellejen vágniuk a fáikat.⁹ A benépesülést gyorsította a szőlőket kipusztító filoxérajárvány, a Szabadság híd (korábban Ferencz József híd) 1896-os átadása és a Fővárosi Közmunkák Tanácsa e területet érintő rendezési munkálatainak sora is.¹⁰ A korábbi dűlőút 1890 óta viseli a Kelenhegyi út neve, mely a Gellért-hegy középkori eredetű nevére utal. A XX. század első évtizedeiben villák, nyaralók sora épült itt fel, de az utcában áll a Kosztolányi Kann Gyula által tervezett 1903-as Művészház is.

A szóban forgó épületet Szesztay László mérnök, egyetemi magántanár építtette. Emlékére gyermekei és unokái táblát helyeztek el az épület északi homlokzatán. Szesztay vasúti vonalak létesítésével és városrendezési feladatokkal foglalkozott, munkája során nem egyszer dolgozott együtt Páloczi Antal építésszel, aki nyaralójának terveit elkészítette.¹¹ A kivitelező építőmester Sorg Antal volt. Szesztay szomszédjai közt Gerster Béla építészmérnököt, vagy Révai Mór, az egyik legjelentősebb hazai könyvkiadó igazgatóját.¹²

Irodalom:

Építő Ipar 1913/10. sz. 117. o.

Építő Ipar 1913/35. sz. 388. o.

Siklóssy László: Hogyan épült Budapest, Budapest, (1931)1985 reprint

Budapest Lexikon I-II, főszerk.: Berza László, Budapest, 1993.

⁸ Budapest Teljes Utcanévlexikona, szerk.: Ráday Mihály, Budapest, 2003, 274.o.

⁹ Borostyáni Nándor: „A gellért hegyi Bastille” in: Pesti Hírlap 1885/130.sz. Idézi: Siklóssy László: Hogyan épült Budapest, Budapest, (1931)1985, 430-431.o.

¹⁰ Budapest Lexikon I/I-II, főszerk.: Berza László, Budapest, 1993, 492-494.o.

¹¹ „Palóczi Antal. A modern urbanisztikai gondolkodás korai magyar képviselője” in: Palóczi Antal-díj, szerk.: Krakler Judit, Budapest, 2006. 3-25.o.; Felbermann Endre: Emlékek a múltból. A korabeli Nyíregyháza képekben. Nyíregyháza, 1998. 18.o.

¹² BFL XV.17.d.329. 5447. 1. Helyszínrajz. Kaszás Gábor: „Két angyal”, Virág Judit Galéria, 24. aukció (2006. tél), 136. tétel.

Budapest Teljes Utcanévlexikona, szerk.: Ráday Mihály, Budapest, 2003.

Tervek:

- BFL XV.17.d.329. 5447. 1-2 Palóczi Antal tervei Szesztay László nyaralójához. 1913. Jóváhagyta Budapest székesfőváros Tanácsa 18531/1913/III. sz. határozatával.
- BFL XV.17.d.329. 5447. 3-5. Módosított tervek Szesztay László nyaralójához. Sorg Antal építőmester. 1914. február 24. Jóváhagyta Budapest székesfőváros Tanácsa 25539/1914/III. sz. határozatával.
- BFL XV.17.d.329. 5447. 6. Szesztay László villájának átalakítási terve. Jóváhagyta Budapest Székesfőváros polgármestere 137870/1934/III. sz. határozatával.
- BFL XV.17.d.329. 5447. 7. Helyszínrajz. 1943. szeptember 18. Budapest székesfőváros polgármestere 329622/43/III. sz. véghatározatával.
- BFL XV.17.d.329. 5447. 8. A hivatalos helyszínrajz teleknyilvántartási lapja. 1943. szeptember 18.
- BFL XV.17.d.329. 5447. 9. Az emeleti lakás megosztási terve. 1950. augusztus 7.
- BFL XV.17.d.329. 5447. 10. Lakhatási engedély. 1914. április 15.